

זכר מאמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

פרשת במדבר שבועות תשפ"ה שנה י | גליון מס' 583

ת.ד 102 בני ברק | פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

באר המנחת אלעזר:

כיון ששבת הוא זמן המיעד לתפלה והתפלה מתקבלת בה ביותר, כפי שגרמז בראשי התבות של שמה - "שגורה תפלת בפי", לכן, הן משה קדם כבוש הארץ והן יהושע קדם כבוש יריחו, זרזו את העם שיקפידו במיוחד להתאסף בשבת במקום קדוש להתפלל על הצלחתם.

המנחת אלעזר מוסיף ואומר שענין מעלת התפלה בשבת נכתב דוקא בפרשה זו, לפי שגרם השנים היא נקראת בשבת הקודמת לחג השבועות (ראה 'שלחן ערוך' או"ח תכח ד ובאור הלכה שם), ובכך מזכיר הכתוב לאדם להקדים ולהתפלל בה שימבל חלקו בתורה בחג הקרב ובא, וכפי שמבקשים בתפלות השבת "והן חלקנו בתורתך". זאת מפני שלבד ממעלתה המיוחדת של התפלה הנאמרת בשבת, המתקבלת ביותר, הלא כל ההשפעות העתידות לבוא בימי השבוע תלויות בשבת הקודמת לו, וכדי לזכות להן יש להקדים ולהתפלל בשבת ('חמשה מאמרות').

בעל 'מרגליות הים' מבאר כי משה ויהושע הקפידו שיבואו ישראל להתפלל לפני הארון בשבת כבשאר ימות השבוע, לפי שהעמידה בתפלה לפני ה' היא ביסודה של מצות התפלה. כך למדנו מדברי הרמב"ם על מצות התפלה (ספר המצוות עשה ה) המביא את דרישת חכמים (מדרש הגדול ראה) מלשון הכתוב (דברים ו ג): "ואתו תעבד" - "עבדהו במקדשו", ובאר: "כלומר, ללכת שם להתפלל בו ונגדו". מוכח מדבריו, שהלכה זו היא חלק בלתי נפרד ממצוות התפלה. ולפי שמעקר הדין ראוי היה שיתפללו ישראל דוקא לפני ארון ה', לכן הורו משה ויהושע לישראל לשהות בקרבתו בשבת ('נפש חיה' [לר"ר מרגליות] או"ח תצ ג).

קול אמונים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

תנו כבוד לברכות התורה

מדי בקר אנו זוכים לברך ברכות התורה ובכך מציבים את התשתית ליום המתחדש ובא, יום של עסוק בתורה ובמצוותיה. בברכות אלו, לבד מן ההודאה על מתנת התורה, אנו גם מבקשים על עצמנו, על ילדינו ועל נכדנו - אלו שנולדו ואלו שעתידיים להולד, שנוצח כלנו ללמד תורה לשמה, מתוך חבור "נותן התורה".

ברכות אלו נחתמות בלשון הנה - "המלמד תורה לעמו ישראל", "נותן התורה". מיום קבלת התורה ועד עצם היום הזה, חוזר הקב"ה ומעניק לנו את התורה מדי יום יום, ועלינו רק לרצות לקבלה.

את הברכות הללו עלינו לברך בקול, באזני מי שישלימם בעניית אמן. וכי יעלה בדעתנו שדוקא ברכות התורה, המסמלות את מעמד הר סיני ואת מסירת התורה מדור לדור, תאמרנה בצורה לא משלמת? היתכן שמי שעמלם בתורה יזלזלו באמירת ברכה זו ולא יאמרוה בשלמות?

זאת ועוד: את חוב עניית אמן למדו חכמים מן הפסוק המצוה על ברפת התורה (דברים לב ג): "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקיני", ופרשוהו שמשוה רבנו אמר לישראל: "כי שם ה' אקרא" בברפת התורה, אתם "הבו גדל" בעניית אמן (ראה ברכות כא א ורש"י שם ד"ה פ').

מעשה, אם כל ברכה עלינו להשלים בעניית אמן, את ברכות התורה - על אחת כמה וכמה!

כלנו שואפים, מחנכים ומתפללים לזכות ולראות דור ישרים מבך. אם נקפיד לתת פבד לברכות התורה, לאמרן בשלמות, כלומר: בקול, בכונה ובחברותא, הרי שביקשתנו: "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה", בודאי לא תשוב ריקם.

בקריאת "אז מסיני נצטוו!"

שבת שלום,

ע'ר' צ'ר צ'ר א'חולס'ל'ן.

פניני אמונים

פניני תפלה בפרשה

שבת של רפואה

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר (א א)

אמרו חכמים (שבת יב א) שהנכנס לברך את החולה בשבת, אומר: "שבת היא מלזעק ורפואה קרובה לבא". כלומר, הגם שבשבת אסור להתפלל לרפואת החולה, השבת עצמה מסגלת לרפואה (על פי מהרש"א שם).

האדמו"ר רבי יהודה לייב איגר מלובלין אומר שדברי חכמים אלו אמורים במיוחד על השבת שלפני שבועות, שהיא לרב פרשת במדבר. זאת לפי שבעת מתן תורה התרפאו כל החולים (במ"ר א, ו) ולפי שהתורה נתנה בשבת (שבת פו ב) מתעורר אותו כח רפוי בשבת שלפני קבלת התורה (תורת אמת' שבת שלפני שבועות תרל"ז).

עקר התפלה - לפני ה'

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (ב ב)

את הכתוב "סביב לאהל מועד יחנו" מפרשים חכמי המדרש (במ"ר ב ט, הובא ברש"י על אתר), שמחנה ישראל לא שכן במרחק של יותר מאלפים אמה מהמשכן, כדי שיוכלו ישראל לבא אליו בשבת ולהתפלל לפני הארון. כך גם כשהלך יהושע לכבוש את יריחו, אמר להם לישראל (יהושע ג ד): "אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה" - שלא יתרחקו מן המשכן יותר מאלפים אמה, כדי שיוכלו לבוא ולהתפלל לפני הארון בשבת.

וה' להבין, מדוע הקפידו משה ויהושע שיבואו ישראל להתפלל בשבת לפני הארון דוקא?

ברכות השחר בהלכה

בקול בכונה בחברותא

רמזים של ישועה

ר' חיים המשיך לקרוא את המזמורים בהתרגשות, שואב מהם חזק ועצמה. כשהגיע לסוף הספר, נעצר שוב. עיניו נתקלו בכתוב נוסף (קט לא): "כי יעמד לימין אביו להושיע...". לבו פעם במהירות. הוא הביט בפסוק שוב, ואז הבחין - גם כאן, ראשי תיבות יוצרים את המלה "אמן"! כעת לא היה עוד ספק. המסר היה חד וברור. משמים שולחים לו סימן שאין טעות בו.

בהחלטה נחושה קבל ר' חיים על עצמו להתחזק בעניית אמן. מעתה, יפתח את יומו בשמיעת ברכות השחר מפי המתפללים, יקפיד להשלים את ברכותיהם ולזכות באמנים רבים כבר עם שחר. לא היה לו ספק כי זכות האמן תעמד לו, וכי לא ירחק היום ומאלו ישוב ויאיר לו פנים. אך הוא לא שער בלבו כי בפעם הזאת יזכה כהרף עין לראות בישועה.

כבר בדרכו חזרה מהכפל, צלצל לפתע הטלפון שבכיסו. על הקו היה קול מכר - חבר ילדות שלא דבר עמו שנים. לאחר חלופי דברים קצרים, הפתיע החבר בהצעה בלתי צפויה: כבעלים של רשת חנויות מצליחה, הוא מציע לו לפתח סניף חדש בעיר מגוריו.

ר' חיים גחך בעצב. "אין לי אפלו אגורה להשקיע", הודה בכנות. אך החבר הגיב בנחרצות: "אל תדאג. אני אלוה לך את הסכום הדרוש לפתיחת הסניף ואספק לך את כל הסחורה, תשלם לי רק אחרי שתמכור ותתחיל להרויח".

ר' חיים פתח במסעו החדש מתוך בטחון ואמונה. הוא עמל ללא לאות, השקיע את כל כחו ומרצו, ובתוך זמן קצר החנות הפכה לספור הצלחה. אנשים זרמו בהמוניהם, ברפת ה' נכרה בעסקיו, ההכנסות תפחו והחובות הלכו והצטמצמו. אך לא רק החנות שגשגה, גם העסק הנוסף שהקים במקביל, "העסק של האמן", צמח וגדל.

מדי בקר, בלי יוצא מן הכלל, היה משכים לבית הכנסת כדי לזכות בעניית אמן אחר ברכות השחר של המתפללים. שום דבר לא עמד בדרכו. הוא עמד בהתחייבותו בנחישות ובמסירות. וכן, שני העסקים פרחו זה לצד זה, משתלבים זה בזה בהרמוניה משלמת. ור' חיים ידע ללא ספק: האחד הביא את השני.

"אני מודה לך מכל הלב על העלאת המודעות לנושא עניית אמן", כותב לנו ר' חיים במכתבו, ומסיים: "מבשרי אחזה - זכיתי לראות במו עיני כיצד מצות עניית אמן פותחת שערי ישועה".

כשהגיע המכתב המספר ספור זה לידי נשיא בני אמונים הרב יעקב דב מרמורשטין, הוא הבחין שיש קשר נוסף בין שני הרמזים: בין פרק ט בתהלים שבו מופיע הרמז הראשון, לפרק קט המכיל את הרמז השני מפרקים מאה פרקים בדיוק, כנגד מכתם מאה ברכות שתמו דוד המלך לברך מדי יום.

בקפידה, ובה קניות יומיומיות, שבוער נעשו כבדרך אגב, הופכות להתלבטות קשה - ולא פעם, נאלצים לוותר עליהן לחלוטין.

המצב הלך והחמיר, עד שאפלו הצרכים הבסיסיים של הילדים הפכו לעול כבד. המעט שהרויח ר' חיים הספיק בקשי לקיום מינימלי ולא נותרה בררה כי אם לצמצם במזון, בחשמל, ואפלו במים. וכשנאלצים להאבק על הדברים הבסיסיים, לא רק הגוף והנפש משלמים את המחיר - גם הרוח נפגעת. השמחה ששרתה בבית, החלה להעלם אט-אט.

בלילות התקשה ר' חיים לעצם עין. הדאגות לא הרפו, הסיטים רדפו אותו, והפחד מפני הבאות העיק על לבו. בכל רגע של ערות או שנה טרופה, חש כיצד המצוקה משתלטת על חייו. באותם לילות קשים, הבין עד כמה נכונים דברי חכמים: "עני חשוב כמת".

אחד הימים, לאחר שהגיע לשפל נוסף כשחסר היכלת לספק אפלו את צרכי היסוד היום בו בעצמה, החליט ר' חיים ללכת אל הכתל המערבי ולשפך את לבו לפני בוראו. הוא עמד שם, שוחח ושביר, נשען על האבנים העתיקות, ולחש תפלה חרישית כשדמעות חמות זולגות על לחייו. רבונו של עולם, כמה עוד אפשר לשאת? לחש כשדמעותיו הרוותחות מתמזגות עם כתל הדמעות.

הוא חפש זכות שתסיר מעליו את רע הגזרה, הוא בקש לקבל על עצמו חזק במצוה מסוימת - דבר מה שישקיע בו את כל לבו ונפשו, שיאחז בו בעקביות. אך כמה יוכל להתחזק? המחשבות התרוצצו בראשו, והוא התקשה להחליט. לבסוף, החליט לפתח את ספר התהלים ולשפך את לבו, פסוק אחר פסוק, מלה אחר מלה, מתוך תקווה שבמהלך אמירתם יאירו משמים את דרכו.

ככל שהעמיק באמירת תהלים, חש הזדהות מיוחדת עם הפסוקים המדברים על מצוקת האביון. ואז, נתקלו עיניו בכתוב (ט יט): "כי לא לנצח ישכח אביון". הוא חזר על המלים שוב ושוב, וכשבתן את המלים לעמקן, גלה דבר כפלא. הוא הבחין כי ראשי תיבות של הכתוב: "כי לא לנצח ישכח אביון" הם בגימטריה "אמן". כקורא קבוע של עלון וכל מאמנים, נושא עניית אמן היה קרוב ללב, וכשגלה זאת, אורו עיניו. "הנה התשובה!", אמר לעצמו בהתרגשות, "עלי להתחזק בעניית אמן".

משבר כלכלי הוא נסיון קשה ומר. הוא עלול להכות בעצמה, לשבש באחת את שגרת החיים ולהשליך משפחה שלמה אל תהום של חסר ודאות ובלבול. מה שהיה עד כה קרקע יציבה, הופך לפתע לים סוער של התמודדות מרעבבת ותחושת חסר אונים. אך לעתים, דוקא ברגעים הקשים ביותר מתגלה כוחה של האמונה, והמשבר עצמו הופך למנוף אדיר לצמיחה רוחנית. כך קרה גם

כבר בדרכו חזרה מהכפל, צלצל לפתע הטלפון שבכיסו. על הקו היה קול מכר - חבר ילדות שלא דבר עמו שנים. לאחר חלופי דברים קצרים, הפתיע החבר בהצעה בלתי צפויה: כבעלים של רשת חנויות מצליחה, הוא מציע לו לפתח סניף חדש בעיר מגוריו.

בספור שלפניכם - ספור אמתי שגשג אליו ועבר התאמה לשמירה על פרטיות שולחיו.

ר' חיים עמל לפרנסתו וזכה לראות פרי בעמלו. מעולם לא חי חיי מותרות, אך הרויח די הצורך לפרנס את בני ביתו ולספק את צרכיהם בכבוד. אלא שאז, ברגע אחד, התהפכו חייו. טעות קטנה התגלגלה למשבר כלכלי חמור, שכלה את כל רכושו והותיר אותו תחת עול חובות כבדים.

מאותו יום השתנה עולמו ללא הכר. הוא ראה את בני משפחתו נאבקים להסתגל למציאות החדשה, ולבו נקרע. כמה מעיקה היא התנהלות שבה כל פרוטה מחשבת

חשיבות הפונה באמירת בקשה זו

על חשיבותה העצומה של בקשת "ונהיה אנחנו וצאצאינו..." נוכל ללמד מדברי רבינא (גדרים פא א), אשר נשאל, מדוע אין מצוי שבניהם של תלמידי חכמים, יהיו תלמידי חכמים כאבותיהם? והשיב, שענש זה בא להם מפני "שאין מברכים בתורה תחלה". ומבאר המפרש (שם ד"ה שאין) שמפניו שאין הם זהירים לברך ברכות התורה לפני שהם עוסקים בתורה - אין מתקיימת בהם בקשת "ונהיה אנחנו וצאצאינו..."

בענין בקשה זו כתב הש"ה (שער האותיות אות ד דרך ארץ אות כז) וזו לשונו: "ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם, להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות. ויכון מאוד על זה בברכת התורה בשעה שאומרים 'ונהיה אנחנו וצאצאינו...' וכן בברכת 'אהבה רבה' כשאומר 'אבינו אב הרחמן...' יחשב גם כן על זרעו ועל זרע זרעו עד עולם, וכן כשאומר בתפלת 'ובא לציון' - 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה' - בכל מקומות כאלה יעשה תפלתו קבע בכל לבבו ובכל נפשו".

הערה נפלאה בענינה של בקשה זו מובאת בספר 'שומר אמת' (תפלה עמ' מט), ואלו דבריו: "וראיתי מעוררים שטוב שיכון האדם בפרוטרוט על כל אחד ואחד מבניו, בשעה שאומר 'ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך'".

האדמו"ר בעל ה'דבר חיים' מנדבורנה שאל פעם יהודי שפקד את ביתו באלו מקומות בתפלה מכון הוא על הצלחת ילדיו בתורה. אותו יהודי, שהיה תלמיד חכם, השיב על אתר: הלא המשינה ברוכה' (מז כ) מביא את דברי הש"ה כי יש להתפלל בשלושה מקומות על הילדים: בברכות התורה, בברכת 'אהבה רבה' ובתפלת 'ובא לציון'.

הרבי שנהנה מתשובתו של אותו יהודי, הוסיף לו על אתר: "אגלה לך מקום נוסף שבו ראוי לבקש על כך - בברכת 'אמת ויציב', במלים 'על בנינו ועל דורותינו' (פניני פרשת השבוע' ח"א עמ' תקמז).

הבקשה על שלושה דורות

הפ"ח (או"ח מז) סובר שיש לפרט בבקשה זו "צאצאינו וצאצאי צאצאינו". זאת על פי דברי חכמים (בבא מציעא פה א): "כל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם - שוב אין התורה פוסקת מארעו, שנאמר (שעיה נט כא): 'ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמותי בפיך לא ימוש מפיה ומפי זרעך ומפי זרע זרעך' - אמר ה' מעתה ועד עולם". לאור דברי הגמרא עולה שיש ענין מיוחד שביקש האדם על עצמו, בנו ונכדו שיהיו בני תורה, שהרי אם התקבל בבקשתו זו מבטח לו שלא תסור התורה מפי זרעו "מעתה ועד עולם".

ואולם המגן אברהם' (ריש סימן מז) חולק וסובר שאין לומר "וצאצאי צאצאינו", כיון שהמלה "צאצאינו" פרושה יוצאי חלצינו - בנינו ובני בנים, ואם כן אף אם פונתנו לכלל בבקשתנו את בני בנינו כדי

שלא תפסק התורה מארענו, די שנאמר "ונהיה אנחנו וצאצאינו".

בין ברכת התורה לברכת המילה

רבי יוסף שאול נתנזון מקשה על דעת הפ"ח הסובר שכדי לכלל את בניו ובני בניו יש לומר "צאצאינו וצאצאי צאצאינו" מנסח הברכה שאחר המילה: "אשר קדש ידיו מבטן וחק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש", ופרשו התוספות (שבת קלז ב ד"ה קדש): "ידיו" - זהו אברהם אבינו, "שארו" - זהו יצחק בנו, "וצאצאיו" - הם יעקב ובניו, שהם צאצאי יצחק, הרי ש"צאצאיו" כולל בניו ובני בניו?

ומישיב על פי דבריו הידועים של האחר הקדוש (וישליח קסט א) שצריך האדם לפרט את בקשתו בתפלה בשפתיו כראוי. ועל כן, בתפלת "והערב נא" שהיא בבקשה, יש לפרט בה "וצאצאי צאצאינו" כדי לכלל בני בנים בפרוש, אף ברכת המילה היא בגדר הודאה, ובהודאה די להזכיר בקצור לשון - "וצאצאיו" (יד שאול יו"ר רסה).

מצות תלמוד תורה - ללמוד וללמד

דרש רבי משה סולוביצ'יק מציריך: בשונה מכל המצוות שבהן הצווי שנאמר עליהן אינו מחייב את האדם אלא לסימן בעצמו, ולא לדאג שאף אחרים יקיימו אותן, במצוות למוד התורה, הצווי עליה כולל בתוכו גם חיוב ללמוד לאחרים, כדי שלא תשכח תורה מישראל. וכפי שכתב הרמב"ם בבאור מצוות תלמוד תורה (ספר המצוות, עשה יא): "היא שצונו ללמד חכמת התורה וללמדה, וזהו שנקרא תלמוד תורה. והוא אמרו (דברים ו ט): 'ושננתם לבניך', ולשון ספרי (שם לב): 'לבניך אלו תלמידך'".

יסוד זה אף עולה מכף שרק בברכה הנאמרת על תלמוד תורה תקנו חכמים בבקשה מיוחדת שתתקיים התורה בצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, דבר שלא מצונו דגמתו באף ברכה מברכות המצוות (והאיש משה פרשת ואתחנן).

"צאצאינו" ולא "זרעינו"

מדוע תקנו בברכה זו לשון "צאצאינו", ולא "זרעינו" כלשון הכתוב בכל מקום?

ה'חתם סופר' פרש שאנו מזכירים דוקא את הבטוי "צאצאינו", לפי שמופיעות בו פעמים אותיות צ"א שהן בגימטריה שני שמות הקדש הו"ה ואדנות, לרמז על התחזקות כח הקדשה שיכפל לעתיד לבא (דברשות חתם סופר' ח"א דף קי).

עוד באר האדמו"ר רבי דוד חי אבונחצירא שליט"א: אותיות צ"א הן בגימטריה אמן. לכך אומרים אנו בברכה זו כמה פעמים "צאצאינו", כדי להזכיר ולעורר את זכות ענית אמן מיד עם שחר (ספר בני אמונים' עמ' 88).

הגנה ושמירה בזכות עניית אמן

"אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נצור ה' ומשלם על יתר עשה גאווה" (לא כד)

בספר הזהר הק' (וילף רפא) דורש את הפתוב (תהלים לא כד): "אמונים נצור ה' ומשלם על יתר עשה גאווה" על עניית אמן. ה'מקדש מלך' (שם) מבאר שפונת הזהר היא שהפתוב: "אמונים נצור ה'" מורה שהקב"ה נוצר ושומר את העונה אמן, ואלו הפתוב "ומשלם על יתר עשה גאווה" מלמד שלעמית זאת, למי שבגאותו מזלזל בעניית אמן, חלילה, הוא מעניש ומשלם כגמולו.

בספר 'שומר אמונים' (מאמר פתחו שערים פרק כ) מוסיף ומפרש שהפתוב "נוצר ה'" עולה על האמן עצמה, שהקדוש ברוך הוא נוצר ושומר כל אמן הנענית מפי אדם מישראל וגונג אותה בעבורו כדי שתגן ותשמר עליו בזה ובבא. לאור זאת מוסיף בעל השומרי אמונים' וכותב: "ואם כן, איך לא ילמד טפה סרוחה קל וחמר מהקדוש ברוך הוא: אם הבורא ברוך הוא יתעלה זכרו לעד שומר ונוצר כל האמנים, האיך לא ישמר האדם האמנים שלא לאבדם חס ושלום?".

לקיים מלי הברכות - בעניית אמן

"אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נצור ה' ומשלם על יתר עשה גאווה" (לא כד)

דרש המגיד מבבאד, רבי משה אוסטרך: במסכת ברכות (ל א) מביאה הגמרא שלש דעות על מה יקפיד אדם הרוצה להיות חסיד: רב יהודה אומר שעליו להזהר בעניני נזיקין; רבא אומר שעליו לקיים את האמור במסכת אבות, ויש אומרים שיזהר בעניני ברכות. ולכאורה, אפשר להבין מדוע הרחקה מגרימת נזק לאזלת, וכן הקפדה על המוסרים האמורים במסכת אבות, אלו אכן מעשי חסידות, אך מהי החסידות המיוחדת בזהירות באמירת ברכות?

אלא שפונת הגמרא היא שחסיד בברכות הוא מי שמקפיד לברך את ברכותיו דוקא באזני מי שיענה אמן אחריו, שבכך הוא זוכה להשלים ולקיים את ברכותיו. מעתה, זוהי אף פונת הפתוב שלפנינו: "אהבו את ה' כל חסידיו" - לפי כל שלש הדעות

המובאות בגמרא, ביניהם גם הזהיר בעניני ברכות, זאת בתנאי שהוא שומר "אמונים", דהינו שהוא מקפיד לברך באזני מי שיענה אמן אחר ברכותיו, שאז הוא נקרא חסיד לפי ש"נוצר ה'" לזכותו גם את עניית האמן של השומעים, והיא זו שמשלמה את ברכותיו (דרש משה).

עניית אמן מגדילה ומרוממת את הברכה

"גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדו" (לד)

המפרש במסכת נזיר (סו ב ד"ה אחד) מפרש שפתוב זה מבטא את הכח המשתיי של המברך והעונה אמן. תחלת הפתוב "גדלו לה' אתי" הם דברי המברך שקורא לאחרים לגדל את ה' אתו בעניית אמן, ואלו ההמשך "וגרוממה שמו יחדו" - מתיחס לעונה אמן שמצטרף למברך ומרומם את שם ה' עמו.

כידוע, עניית אמן אינה רק הסכמה עם דברי המברך אלא היא חלק מהברכה, ובעניית אמן נשלמת הברכה ועל ידי כך הברכה עצמה נעשית חשובה יותר (ראה משנ"ב קסז כ).

לאור זאת נתן לפרש את עמק משמעות פתוב זה כך: המברך קורא לאחרים "גדלו לה' אתי", בידיכם להגדיל את ברכתי ולהשלים לה את המלה האחת החסרה בה - אמן. ואלו העונים אמן משיבים לעמיתו שבפונתם אמן הם אף מחשיבים ומרוממים את הברכה - "וגרוממה שמו יחדו" (אהל שלמה).

תשעים אמונים המביאים לחיי העולם הבא

"ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת מן ינצרהו" (סא ח)

המלים "ואמת מן" מרמזות לחובת עניית תשעים אמונים ביום, שכן אמן פרושה אמת, והמלה "מן" היא בגימטריה תשעים. ואומר הפתוב שחסד עשה הקב"ה עם האדם שבזכות שמקפיד על עניית תשעים אמונים ביום יזכה ש"ינצרהו" מן השמים מכל פגע, הן בעולם הזה והן בעולם הבא, ובכך יזכה שיקים בו: "ישב עולם לפני אלקים" (מנחת יוסף ח"ב בהקדמה).

"מחיל אל חיל" בזכות אמן

"ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון" (פד ח)

דרש רבי עמנואל חי ריקי בעל ה'משנת חסידים':

כאשר נצרך את האות הראשונה והאחרונה בתבת "בציון" נקבל את המילה "בן", ואלו כאשר נצרך יחד את ראשי וסופי התבות של המלים "אלקים בציון", נקבל את המלה "באמן". שבזכות שעונה הבן אמן, נצולים הוריו מדינה של גיהנם, והוא מעלה אותם מחיל אל חיל בגן עדן, עד שיזכו לראות פני אלקים חיים עם שאר הצדיקים (חזה ציון).

אמן מורידה שפע

"מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבדת האדם להוציא לחם מן הארץ" (קד יד)

דרש רבי יחיאל גראס הי"ד תלמידו של בעל 'ערוגת הבשם':

סופי תבות של הפתוב: "להוציא לחם מן הארץ" הן "צ' אמן", רמז לכך שהמקפיד על תשנות חכמים שלא לפחות מעניית תשעים אמונים ביום, זוכה לרב שפע ממרומים (תורת יחיאל).

הודאה מרבה בעניית אמן

"אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו" (קט ל)

בספרו 'כה לחי' על תהלים מביא רבי חי הפהן מחכמי ג'רבא, פי פונת דוד באמרו "אודה ה' מאד", היתה שיידה בעניית אמן, שעליה אמרו חכמים (ברכות ג א) שגדולה מן הברכה. וכך מתפרש הפתוב: "אודה ה' מאד". ואם תאמר במה יתבטא רבוי הודאה זו? על ידי "בפי" - בגימטריה "אמן" עם הכולל.

עניית אמן משיבת את כח החיצונים

"ימוטו עליהם גחלים באש יפלים במהמרות כל יקומו" (קמ יא)

דרש ה'אביר יעקב':

"גחלים" בגימטריה "אמן". ורמז הפתוב כי גדול כחה של עניית אמן לשבר ולמוטט את כחם של החיצונים עד אשר "יפלים במהמרות כל יקומו" (שערי ארוכה אות ח).